

**ARHIMANDRITUL
SOFRONIE**

**VOM VEDEA PE DUMNEZEU
PRECUM ESTE**

Traducere din limba rusă de
Ierom. Rafail (Noica)

Tipărită cu binecuvântarea Înalt-Preasfințitului

IRINEU

Arhiepiscopul Alba-Iuliei

Ediția a II-a revăzută

**Editura Accent Print
Suceava, 2015**

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	5
1. HARUL POMENIRII MORȚII	8
2. PENTRU FRICA LUI DUMNEZEU	16
3. PENTRU POCĂINȚĂ	21
I.....	21
II <i>Pocăința și lupta duhovnicească</i>	35
4. PENTRU PLÂNSUL DUHOVNICESC	46
5. CLĂTINĂRI ÎN CĂUTĂRILE NECLĂTIRII	54
6. BINECUVÂNTAREADE A CUNOAȘTE CALEA	61
7. PREZENTARE PE SCURTA VIEȚII DUHULUI NOSTRU	93
8. PENTRU LIBERTATEA DUHOVNICEASCĂ.....	110
9. ÎNSUFLAREA	119
10. PENTRU DEȘERTARE ȘI PĂRĂSIREA DE CĂTRE DUMNEZEU.....	121
I.....	121
II	130
11. PENTRU DRAGOSTEA PÂNĂ LA URA DE SINE	139
12. PENTRU LUMINA NEFĂCUTĂ.....	148
I.....	148
II	161
III.....	172
13. PENTRU PRINCIPIUL PERSONAL în Ființa Dumnezeiască și în ființa omenească	184
14. RUGĂCIUNEA LITURGICĂ	219
15. GRAIUL LITURGIC.....	233
16. RUGĂCIUNEA DIN GHETHSIMANI.....	236
17. RUGĂCIUNEA ÎN CAREA SE DESCOPERĂ DUMNEZEU-ADEVĂRUL	245
POSTFAȚĂ	260

După trecerea a mai bine de cincizeci de ani nu îmi este cu puțință să-mi amintesc cronologic firul evenimentelor vieții mele lăuntrice. Zborul duhului în spațiul minții este de neînțeles, așa cum a spus Însuși Domnul în cuvântarea cu Nicodim: „*Duhul unde voiește suflă, și glasul lui auzi, ci nu știi de unde vine și unde se duce; așa este tot cel născut din duhul*” (Io 3: 8). În momentul de față gândul meu se oprește asupra câtorva din acele situații apăsătoare și deznădăjduitoare, dar care mai apoi s’au dovedit a-mi fi devenit o prețioasă cunoaștere și un izvor de puteri spre a săvârși nevointa ce ne stă înaintea tuturor. Cele cercate de mine, ca și săpate în piatră, s’au întipărit pe trupul vieții mele, iar aceasta îmi dă puțința să vorbesc despre ceea ce a săvârșit cu mine dreapta lui Dumnezeu.

Din anii tinerețelor, sufletul meu și-a însușit gândul vecinicieii. Pe de o parte, aceasta era urmarea firească a rugăciunii copilăriei mele către Dumnezeu Cel Viu, către Care se duseseră părinții și străbunii mei; pe de alta, copiii cu care mă însoțeam atunci, cu o naivă seriozitate și cu tragere de inimă se plecau gânditor asupra acestei taine. Crescând, din ce în ce mai des mă reîntorceam la cugetarea nemărginirii, a ceea ce pururea ființează; mai cu seamă în convorbirile cu frațele meu ceva mai tânăr, Nicolae (1898-1979). Era mai înțelept decât mine, și multe am învățat de la el. Când însă a început Primul Război Mondial (1914-1918), problema vecinicieii a devenit precumpănitoare în conștiința mea. Vestile despre mii de nevinovați uciși pe fronturi m’au pus de-a dreptul în fața priveliștii unei tragice realități. Nu mă puteam împăca cu faptul că mulțime de vieți tinere cu sila se curmă și, pe deasupra, cu nebună sălbăticie. Eu însumi mă puteam afla în rândurile lor, iar sarcina mea ar fi fost să omor oameni necunoscuți mie, care la rândul lor ar fi căutat să termine cu mine cât mai repede. Iar dacă din voia unor stăpânitori răi se făuresc astfel de situații, atunci unde este sensul venirii noastre în această lume? Iar eu... de ce m’am născut? Abia dacă începeam să mă conștientizez ca om: lăuntric se aprinsese în mine focul bunelor doriri, căutarea desăvârșirii

rii caracteristică tinerețelor, avânturi către lumina cunoașterii atotcuprinzătoare. Și toate acestea să le părăsesc? Și în ce chip! Pentru cine, și pentru ce? În numele căror valori?

Știam, din rugăciunile mele copilărești, că generațiile înaintașilor se duseseră în nădejde la Dumnezeu; dar în acele zile nu era cu mine credința copilăriei. Vecinic oare sânt eu, dar și tot omul, sau toți ne ducem împreună în întunerecul neființei? Întrebarea – până atunci doar o liniștită contemplare a minții – devenise asemenea unei masse amorfe de metal topit. În adâncul inimii mele se sălășluise un simțământ ciudat – al *deșertăciunii tuturor agonisirilor pe pământ*. În el era ceva cu totul nou, ce nu se asemăna cu nimic altceva.

În afară eram în continuare liniștit; adesea râdeam vesel; trăiam ca toată lumea. În chip pașnic, ceva se săvârșea în inima mea, iar mintea, retrăgându-se de la toate, se închidea cu luarea aminte înlăuntru. Peste necuprinsele întinderi ale țării mele trecea un plug uriaș, smulgând rădăcinile trecutului. Toți erau pe picioare; pretutindenea tensiune mai presus de puțința oamenilor de a îndura. Mai mult: în întreaga lume aveau loc evenimente ce puneau temei unei noi ere în istoria omenirii, dar duhul meu nu se oprea asupra lor. Multe se năruiau în jurul meu, însă prăbușirea mea lăuntrică era mai intensă, ca să nu zic – un moment mai important, pentru mine.

De ce așa? Nu puteam în acele zile gândi logic. Gândurile mi se nășteau înlăuntru și purcedeau din starea duhului. Dacă eu mor cu adevărat, cu alte cuvinte, dacă mă afund în „nimicnicie”, atunci și toți ceilalți, semenii mei, așijderea dispar fără de urmă. Așadar – totul este deșertăciune; adevărata viață nu ne este dată. Toate evenimentele mondiale nu sânt mai mult decât o scârbavnică bătaie de joc asupra omului.

Suferințele duhului meu erau provocate de catastrofele exterioare și, în chip fireesc, le identificam cu propria-mi soartă: moartea mea lua însușirea stingerii a tot ce cunoșteam, a tuturor celor de care eram legat ființial. Iar aceasta, de acum, independent de război. Moartea mea inevitabilă nu mai era ceva nesfârșit de mic, „unul mai puțin.” Nu. În mine, împreună cu mine moare tot ceea ce fusese cuprins de conștiința mea: cei apropiați mie, suferințele și dragostea lor, toată desfășurarea istoriei, întreg Pământul îndeobște, și Soarele, și stelele, și ne-

țărmuritele întinderi; până și însuși Făcătorul lumii, și Acela moare în mine; toată întreaga Ființă se înghite de întunerecul uitării. Așa îmi înțelegeam atunci propria moarte. Duhul ce mă stăpânea mă smulgea de la Pământ și mă aflam aruncat într'un tărâm întunecat unde *vreme nu este*.

Vecinica *uitare*, ca stingere a luminii conștiinței, mă umplea de groază. Starea aceea mă zdrobea; mă stăpânea împotriva voinței mele. Ceea ce se săvârșea în jurul meu în chip nășâlnic îmi amintea de sfârșitul inevitabil al întregii lumi. Viziunea hăului fără fund devenise pururea prezentă, lăsându-mi doar din când în când puțină odihnă. Pomenirea morții, crescând treptat, atingea o astfel de putere, încât lumea, întreaga noastră lume, îmi apărea ca un miraj gata să dispară în orice clipă în vecinicele străfunduri ale pustiiciunii neființei.

Realitatea unui alt ordin, nepământesc, neînțeles, mă stăpânea în ciuda încercărilor mele de a o ocoli. Îmi amintesc de mine cât se poate de limpede: în viața zilnică eram ca toți ceilalți, însă erau clipe când nu simțeam pământul sub mine. Îl vedeam ca de obicei, cu ochii, pe când în duh eram purtat deasupra unei prăpăstii fără fund. Mai apoi acestui fenomen i s'a adăugat un altul: înaintea gândului meu se înălțase o stavilă pe care o simțeam ca pe un perete gros, de plumb. Nici o rază de lumină – lumină a minții, nu fizică, deoarece nici peretele nu era materialnic – nu străbătea prin el. Îndelungă vreme a stat el înaintea mea, oprimându-mă.

Independent de toate cele din afară – războaie, sau boli, sau alte năpaste asemenea lor – a mă cunoaște osândit morții într'o zi, era pentru mine un chin de neîndurat. Și iată că, fără să gândesc la ceva concret, dintr'o dată, în inimă, îmi vine gândul: Dacă omul poate suferi atât de adânc, atunci, după firea lui, el este ceva mare. Faptul că împreună cu moartea lui moare întreaga lume, ba chiar și Dumnezeu, este cu puțință numai dacă el însuși, omul, este în sine, într-un anume sens, centrul întregii zidiri. Și, bineînțeles, în ochii lui Dumnezeu el este mai de preț decât toate celelalte zidiri.

Domnul îmi cunoaște recunoștința pentru faptul că nu m'a cruțat, „și nu S'a depărtat, toate făcând, până ce m'a dus” la a vedea Împărăția, fie și încă „în parte” (vezi începutul canonului liturgic al Sfântului Ioan Gură de Aur și 1 Cor. 13: 12). O, înfricoșatele acelei bi-

necuvântate vremi! Nimănuui îi stă în putere a păși de bunăvoie pe calea unor astfel de încercări. Îmi vine în minte acum acel cosmonaut care deznădăjduit chema către Pământ ca să fie salvat de la moartea în spațiu; radioul îi recepta suspinele, însă nimenea nu era în măsură să-i vină în ajutor. Socotesc că este îngăduit, până la un punct, să fac o paralelă între ceea ce trăia bietul cosmonaut și cele cari cercam eu în clipele căderii în întunecatul hău. Duhul meu însă se îndrepta nu către pământ, ci către Cel pe Care încă nu-L cunoșteam, dar de Ființa Căruia eram incredințat. Eu nu Îl cunoșteam, dar El era cumva cu mine, dispunând deplin de mijloacele pentru mântuirea mea. El plinește cu Sine toate, însă de mine Se ascundea, iar eu vedeam moartea nu după trup, nu sub formele ei pământești, ci în vecinicie.

Astfel, „sub semnul minus”, se dezvoltă în lăuntrul meu adâncul Ființei. Lumea materială își pierde consistența, iar vremea – întinderea. Eu mă munceam, neînțelegând ce se petrece în mine. În acea vreme nu aveam încă nici o idee despre învățătura Părinților Bisericii, despre experiențele lor. Ca urmare a unui gol atât de important în cunoștințele mele, m'am lăsat atras de filosofia mistică a Orientului necreștin. În nebunia mea, socoteam să aflu în ea o ieșire din groapa în care mă afundam. Nu puțină vreme prețioasă am pierdut din această pricină. De altfel, trecând mulți ani, suferind nu o dată depărtarea harului de la mine pentru gânduri deșarte, gândeam uneori: Mare nefericire este ignoranța duhovnicească. În cazul meu însă, tocmai necunoașterea a făcut să-mi fie cu puțință a purta de-a lungul a mulți ani darul Dumnezeului meu care bogat se revărsa asupra mea: harul *pomenirii morții*, foarte înalt socotit de către Sfinții Părinți. Într'adevăr, când am întâlnit scrierile Sfinților nevoitori care proslăveau înălțimea acestui dar, m'am aflat în primejdia de a pierde conștiința nimiciei mele, pe care mi-o însușisem.

În acea perioadă a vieții mele, de neuitat, dar deloc simplă sau ușoară, m'am ispitit nu o dată de gânduri cumplite: mânia împotriva Celui ce m'a zidit. Muncit de neînțelegerea a ceea ce se petrecea cu mine, mă porneam la luptă cu Dumnezeu; gândeam despre El ca despre un Stăpânitor Vrăjmaș: „Ce vrăjmașă stăpânire smulsu-m'a dintru-a nu fi?” (Pușkin). Firea tuturor oamenilor are una și aceeași ră-

dăcină, și de aceea îmi transpuneam propriile stări asupra tuturor. Mintulița mea se „răscula” în numele tuturor celor batjocoriți de darul zadarnic al acestei vieți, și îmi părea rău că nu aveam o astfel de sabie cu care să pot despica „blestematul pământ” (cf. Fac. 3: 17), și așa să pun capăt acestui nesuferit absurd... Și nu puține alte nerozii îmi veneau în minte, dar aceste două, mi se pare, erau extremele. Din fericiire, astfel de amaruri nu au pătruns niciodată în inima adâncă: acolo locul era ocupat. Neștiut, undeva în duh dăinuia o nădejde dincolo de toate paroxismele deznădăjduirii: Atotputernicul nu poate fi altcumva decât *bun*. De nu ar fi fost așa, atunci de unde la mine ideea unei ființe Bune? Iar auzul meu lăuntric se concentra asupra a ceva de nesesizat, și totodată real.

Niciodată nu voiu putea întruchipa în cuvinte bogăția caracteristică acelor zile când Domnul, neținând seama de protestele mele, m'a luat în puternicele Sale mâini și, parcă cu mânie, m'a aruncat în nețărmlirea lumii de El zidite. Ce voiu spune? Deși într'un chip aprig, El însă mi-a deschis orizonturile unei alte Ființări. Peripețiile mele pline de suferință au fost o adevărată „mucenicie”.

Războiul cu Germania se apropia de sfârșitul său nefericit pentru Rusia. Cu câteva luni înainte se dezlănțuise deja un altul, războiul civil, în multe privințe mai cumplit decât cel mondial. Viziunea tragismului ființării omenești cumva creștea împreună cu sufletul meu iar pomenirea morții nu mă părăsea oriunde mă aflam. Eram parcă scindat într'un chip ciudat: duhul meu trăia în tainica sferă pentru care nu găsesc expresii în cuvânt, însă logica și starea sufletului meu trăiau, s'ar zice, obișnuita lor rânduială de zi cu zi, asemenea tuturor celorlalți oameni.

Mă grăbeam să trăiesc: mă temeam să pierd fiecare ceas, năzuiam să dobândesc un maxim de cunoașteri, nu numai în domeniul artei mele, ci și în general; lucram mult ca pictor în atelierul meu larg și liniștit. Am făcut un întreg șir de călătorii în Rusia și în Europa; am trăit luni de zile în Italia, în Germania, apoi mai statornic în Franța. M'am întâlnit cu multe persoane, cu precădere din domeniul artei, dar niciodată nu am spus nimănui vreun cuvânt în legătură cu viața mea „paralelă” în duh: nimic din lăuntru meu nu mă îndemna spre o astfel de dezvăluire. Ceea ce se săvârșea în mine purcedea dintr'un

oarecare principiu mai presus de mine, neatârând de voia mea, iar nu din inițiativa mea: nu înțelegeam ce se întâmpla, și totuși îmi era ceva sfânt.

Frumusețea lumii văzute, împreunându-se cu minunea însuși faptului de a vedea, mă atrăgea. Însă îndărătul realității văzute eu tânjeam a pătrunde pe cea nevăzută, nevremelnică în lucrarea artei mele care îmi pricinuia clipe de o subțire îndulcire. A venit însă vremea când, pomenirea morții întărindu-se, a intrat într'o împotrivire hotărâtă cu patima mea de pictor. Încăierarea nu a fost nici de scurtă durată, nici ușoară. Iar eu mă aflam ca un câmp de bătălie, pe două planuri: harul pomenirii morții nu se pleca pământului, ci chema către sfere înalte; arta, pe de altă parte, se învârtoșa a se închipui ca fiind ceva înalt, ceva ce transcende planul pământesc, îngăduindu-ți ca în cele mai fericite izbânzi să te atingi de vecinicie. Zadarnice i-au fost sforțările: nepotrivirea era prea vădită și, în cele din urmă, a biruit *rugăciunea*. Mă simțeam ținut între forma vremelnică a ființării și vecinicie. Cea din urmă mi se înfățișa în acea vreme sub chipul ei „negativ”: moartea învăluia totul.

Nu este cu puțință a înșirui aci toate formele în care se manifesta înlăuntrul duhului meu stângerea, pe care o contemplam, a toată viața. Îmi amintesc limpede un chip dintre cele mai caracteristice acelor zile: citesc la masă, îmi sprijin capul în mână, și dintr'o dată – îmi simt în mână țeasta, și cu gândul o privesc din afară. Trupește eram încă tânăr și normal de sănătos. Neînțelegând esența a ce se petrecea cu mine, încercam să mă slobozesc de trăirile ce întrerupeau mersul pașnic al lucrării mele. Îmi spuneam liniștit: „Am o viață întreagă înaintea mea; patruzeci de ani, și poate chiar mai mult, plini de energie...” Și ce credeți? Dintr'o dată mi-a venit un răspuns la care nu m'am gândit: „Și dacă o mie de ani..., și după aia ce?” Și mia de ani s'a sfârșit în conștiința mea înainte de a se fi înfiripat gândul.

Tot ce se supunea stricăciunii își pierduse pentru mine valoarea. Când mă uitam la oameni, înainte de a putea gândi ceva îi vedeam sub stăpânirea morții, murind, și inima mi se umplea de compătimire pentru ei. Nu căutam nici slavă de la acei „morți”, nici stăpânire asupra lor; nu așteptam ca ei să mă iubească. Disprețuiam bogățiile materiale și nu socoteam înalte nici pe cele intelectuale, care nu îmi dă-

deau răspuns la cele ce căutam. Dacă mi s'ar fi oferit veacuri de viață fericită, nu le-aș fi primit. Duhul meu cerea vecinicia, și *vecinicia*, așa cum am înțeles mai târziu, stătea înaintea mea, în chip lucrător re-născându-mă. Eram orb, fără înțelegere. Ea, vecinicia, bătea la ușa sufletului meu care, de frică, se închidea întru sine (cf. Apoc. 3: 18-20).

O, sufeream, dar nu aflam nicăieri scăpare, fără numai în rugăciunea care se născuse în mine din nou, rugăciunea către Cel Necunoscut sau, mai bine zis, Cel uitat de mine. O rugăciune înflăcărată mă cuprinsese în sânurile ei și, de-a lungul a mulți ani, nu m'a părăsit nici aievea, nici în somn. Îndelungat mi-a fost chinul. M'a dus până la istovirea tuturor puterilor mele. Atunci, total neașteptat, ca un oarecare ac subțire a străpuns grosimea peretelui de plumb, și printr'un canal cât firul de păr a pătruns o rază de Lumină.

Bolnavul adesea nu știe de ce neputință suferă și vorbește cu doctorul de simptomele lui subiective, așteptând să afle un diagnostic obiectiv. Așa și eu, în simplitate aștern istoria subiectivă a experienței trăite de mine.

La Sfinții Părinți am aflat învățătura despre această formă a harului. *Pomenirea morții* este o anume stare a duhului nostru, cu totul deosebită de obișnuitul fapt de a ști că într'o zi vom muri. Minunata *pomenire* despre care este vorba scoate duhul nostru din gravitația pământului. Fiind o putere ce se pogoară de Sus, ea ne ridică și pe noi mai presus de patimile pământești, ne slobozește de stăpânirea și legătura pe care o au poftelile vremelnice asupra noastră și astfel, în chip firesc, ne face sfânt-trăitori. Fie și într'o formă negativă, dar ea ne alipește strâns de Cel Vecinic.

Pomenirea morții ne dă experiența nepătimirii, dar nu încă pe cea pozitivă, care se înfățișează ca deplina putere a dragostei lui Dumnezeu; dar nici nu are un caracter curat negativ, ca și cum ar fi ceva potrivnic dragostei. Ea curmă lucrarea patimilor, și astfel pune început schimbării radicale a întregii noastre viețuiri și a felului de a înțelege toate. Însuși faptul că ne dă a ne trăi moartea ca sfârșit al întregii zidiri întărește Descoperirea dată nouă, că omul este chipul lui Dumnezeu și, ca atare, este în putere a cuprinde în sine și pe Dumnezeu, și cosmosul zidit. Iar aceasta este totodată începutul înfăptuirii în noi a principiului ipostatic. Experiența de care vorbim ne pregătește du-

hul spre o mai reală înțelegere a Descoperirii creștine, și a teologiei al cărei temei este experiența unei alte ființări.

Când, în vârtutea pomenirii morții, întreaga mea ființă fusese strămutată în planul vecinicii, în chip firesc a venit sfârșitul preocupării mele copilărești – îndeletnicirea cu arta care mă stăpânise ca pe un rob. Dureroasă și îngustă este calea credinței noastre: întreg trupul vieții ni se acoperă de răni la toate nivelele și durerea atinge limita unde mintea suferindă tace, într'o stare de intensă petrecere în afara vremii. Căzând din această contemplare ființială, aflăm în adâncul inimii gânduri deja gata, nu de către noi izvodite; în ele se cuprinde o mai-nainte gustare a viitoarelor descoperiri despre Dumnezeu. Acest dar al harului nu se poate descrie în cuvintele noastre de zi cu zi. Experiența arată că el se însușește nu altfel decât prin procesul îndelungat al unei totale *deșertări*. Atunci, mai presus de toată așteptarea, vine Lumina cea Nezidită, Vindecătoarea tuturor ranelor. În strălucirea acestei Lumini, calea cea „strămtă” străbătută se înfățișează ca asemănarea Deșertării lui Hristos, prin care ni se dăruiește și nouă înfierea de către Dumnezeu Tatăl.

În măsura în care ni se descoperă Ființa Absolută simțim din ce în ce mai mult propria nimicnicie și necurăție. Și este înfricoșător. Cu toate acestea, rău îmi pare că în sfârșitul bătrânețelor mele puterea acelei stări binecuvântate s'a împutinat în mine. Domnul mi-a dat să trăiesc în șuvoaiele milostivirii Sale, dar nimic nu înțelegeam: cu El toate sânt altfel. Dar El nu m'a lăsat până în sfârșit în întunec: m'a adus la picioarele Fericitului Siluan și atunci am înțeles că toată experiența mea de mai nainte mă pregătise spre a-i cuprinde învățătura.

Fie numele Domnului binecuvântat în vecii vecilor.

